

Seminarium naukowe Zakładu Atlasu Historycznego w Instytucie Historii im. T. Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Seminarium odbędzie się **29.11.2022 roku w godz. 12:00-14:00** w Sali Lelewela.

Anna Barcz, Monika Gromala, Paulina Wacławik

Wisła akwakrytyczna: głębokie mapowanie źródeł literackich

Wystąpienie poświęcimy wynikom projektu, który w latach 2020-2022 realizowałyśmy w IBL PAN. Pokażemy jak w porównaniu do ekokrytyki jako metody badawczej tekstu kultury nakierowanej na wszystkie elementy środowiska przyrodniczego i badanie języków kryzysu ekologicznego oraz klimatycznego, akwakrytyka uczestniczy w wytwarzaniu wiedzy na temat ekosystemów wodnych. Opracowana przez nas metoda głębokiego mapowania źródeł narracyjnych (DeepMapVistula) dotyczy krzyżowania dyskursów, w których Wisła jawi się np. jako wodny, powodziowy żywioł, ujarzmiany lub nie, uciszany lub nagłaśniany głos, ale i część negocjowalnej, społecznej przestrzeni. Metodę tę przetestowałyśmy na przykładzie wybranego korpusu tekstów poszerzających semantyczny kontekst zanieczyszczenia rzeki w kontekście wojny i antysemityzmu. Kluczowym punktem naszego wystąpienia będą jednak przykładowe realizacje głębokich map i omówienie ich interpretacyjnych legend, które tworzą pierwszy modelowy atlas Wisły akwakrytycznej.

Anna Barcz – dr hab., adiunktka w ZAH; kierowała grantem NCN Sonata „Wisła akwakrytyczna: historia środowiskowa, literatura i głębokie mapowanie” w IBL PAN; była stypendystka Trinity Long Room Hub w Dublinie i Rachel Carson Center w Monachium. Autorka książek: *Environmental Cultures in Soviet East Europe: Literature, History and Memory* (2020), *Animal Narratives and Culture: Vulnerable Realism* (2017), *Realizm ekologiczny. Od ekokrytyki do zookrytyki w literaturze polskiej* (2016). Obecnie zajmuje się ekokrytyczną historiografią i kulturową adaptacją do groźnych zjawisk w antropocenie.

Monika Gromala -
Literaturoznawczyni. Badaczka twórczości Paula Celana i tekstów kultury odpowiadających na doświadczenie Zagłady. Doktorantka w Instytucie Badań Literackich PAN. Autorka monografii „Resuscytacje Celana. Strategia widmontologiczna” (Austeria, Kraków 2018).

Paulina Wacławik – absolwentka gospodarki przestrzennej (Wydział Geodezji i Kartografii, PW) oraz anglistyki (Wydział Neofilologii, UW); w swojej pracy łączy te dwie dyscypliny, zajmując się zagadnieniami na styku języka i kultury: transferem kulturowym, tłumaczeniem tekstów naukowych z dziedziny geografii i zastosowaniem narzędzi GIS w językoznawstwie; studentka studiów doktoranckich na Wydziale Neofilologii; tłumaczka i nauczycielka.

Anna Barcz, Monika Gromala, Paulina Wacławik

Wisła akwakrytyczna: głębokie mapowanie źródeł literackich

Wystąpienie poświęcimy wynikom projektu badawczego (NCN, Sonata), który w latach 2020-2022 realizowaliśmy w IBL PAN. Pokażemy jak w porównaniu do ekokrytyki jako metody badawczej tekstu kultury nakierowanej na wszystkie elementy środowiska przyrodniczego i badanie języków kryzysu ekologicznego oraz klimatycznego, akwakrytyka uczestniczy w wytwarzaniu wiedzy na temat ekosystemów wodnych. Akwakrytyka jest narzędziem interpretacyjnym, odsłaniającym nowe komplementarne relacje pomiędzy takimi dyskursami jak hydrologia, historia środowiskowa czy studia pamięciologiczne. Dodatkowo posiłkuje się językiem artystycznym, by opracować na przyszłość strategie poetyczne i retoryczne w pisaniu historiografii kultur adaptacji do groźnych zjawisk środowiskowych i pogodowych w antropocenie, koncentrując się na problematycznych zasobach wody i przy jednoczesnym wykazywaniu niewspółmierności konwencjonalnej frazeologii, np. rzek utożsamianych z granicami militarnymi czy politycznymi.

Uczestników seminarium Atlasu Historycznego może w szczególności zainteresować to, że rzeki okazują się wyjątkowo ciekawym materiałem badawczym z uwagi na ich nieostry status ekologiczny, epistemologiczny i ontologiczny w badaniach społeczno-kulturowych, który koreluje z badaniami geohumanistycznymi. Tegoroczna katastrofa rzeki Odry (lipiec-sierpień 2022 r.) pokazała, że wciąż nie rozumiemy przestrzeni, jakie współdzielimy z rzekami. Nasz zestaw głębokich map jest pewną propozycją zilustrowania tego, jak możemy interpretować historyczne źródła narracyjne i szukać dyskursywnych załączków, które mogą przełożyć się na nowe sposoby komunikowania wiedzy, kultury i pamięci o rzekach. Pozostały nam rzeczny biotop możemy więc próbować czytać, także na dawnych mapach, mimo historycznej antropopresji i hydrotechnicznych przekształceń i ingerencji w ciało rzek. Badania akwakrytyczne wraz z głębokim mapowaniem źródeł proponujemy więc potraktować jako model rozpoznawania luk w wiedzy o językach rzek, a w szczególności lukę tę reprezentuje najbardziej polska i skryta w symbolicznym gorsecie kultury narodowej – rzeka Wisła.

W przypadku akwakrytyki rzeki Wisły pytamy na wstępie nie o jej symboliczną, ale przyrodniczą naturę: o sposoby jej materialnej obecności w literaturze (kategorie: real/imagined), o zniekształcenia w jej krajobrazie kulturowym (kategorie: disturbed/familiar), o historyczną periodyzację i lokację, o literackie nawiązania do powodzi, wojen czy zanieczyszczenia (kategoria: reference). Po utworzeniu kanonicznego i finalnego w charakterze badawczym dla tego projektu korpusu, chcemy się dowiedzieć, np. gdzie potrzebujemy innych dyskursów, np. historii środowiskowej i pamięci kulturowej, by zrozumieć „interesy” czy nawet „głos” rzeki. Opracowana przez nas metoda głębokiego mapowania źródeł narracyjnych (DeepMapVistula) dotyczy krzyżowania dyskursów, w których Wisła jawi się np. jako wodny, powodziowy żywioł, ujarzmiany lub nie, uciszany lub nagłaśniany głos, ale i część negocjowalnej, społecznej przestrzeni. Metodę tę przetestowaliśmy na przykładzie wybranego korpusu tekstów poszerzających semantyczny kontekst zanieczyszczenia rzeki w kontekście wojny i antysemityzmu. Kluczowym punktem naszego wystąpienia będą jednak przykładowe realizacje głębokich map i omówienie ich interpretacyjnych legend, które tworzą pierwszy modelowy atlas Wisły akwakrytycznej.